

Ovo nije tekst o Leonidinih tri stotine Spartanaca, kako bi se moglo zaključiti iz naslova. U njemu neće biti spektakularne akcije ni junaštva na bojnopolju. Ovo nije tekst o herojima te vrste. Ali zato jest o jednoj heroini. Termopilskih tristo su zatvorili prolaz i svojim životima ga branili do posljednjeg čovjeka. Naša heroina je prolaze otvarala. Prolaze znanja.

Nekih 2471 godinu nakon bitke kod Termopila, upisao sam studij povijesti i arheologije na Sveučilištu u Zagrebu. Opće okolnosti nisu bile bitno različite od grčko-perzijskih ratova: Hrvatska je bila u Domovinskom ratu. No, valja reći da su zagrebački studenti bili možda i najprivilegiranija skupina u to vrijeme - zahvaljujući našim braniteljima, mogli smo se u relativnom miru pripremati za svoje buduće životne pozive. Imali smo sve što nam je bilo potrebno za sretno i uspješno studiranje. A neki od nas - svi mi koji smo studirali arheologiju - imali smo i više od toga. Imali smo Marinu.

Budući da sam se od početka smatrao više povjesničarom nego arheologom, od predmeta koji se zvao Klasična arheologija nisam previše očekivao. U svom neznanju, pripremio sam se za slušanje predavanja o keramici i tlocrtima ruševina. No, kako to obično biva s devetnaestogodišnjim blesanima odraslima u bezbrižnosti srednje klase, koji nemaju pojma o životu, prevario sam se. Nakon prvog predavanja, osjećao sam se kao da me je nokautirao svjetski prvak u superteškoj kategoriji. Uvjeren sam da su se tako osjećali svi koji su tog dana slušali to predavanje. A ispred nas nije stajao masivni teškaš, nego vitka, mlada, na prvi pogled fizički krhka žena. Marina, naravno. Nije koristila šake, nego riječi. Od prve do posljednje sekunde tog prvog predavanja svi smo, otvorenih usta i začuđenih pogleda, u nevjerici, ne dišući, upijali tu nevjerojatnu bujicu novih i nezamislivih znanja uobličениh kroz Marinine riječi. Svi smo tog dana izašli iz te predavaonice promijenjeni. I s novostečenom ovisnošću o Marininim predavanjima. Tijekom studiranja slušao sam predavanja mnogih vanserijskih profesorica i profesora, ali Marina je bila posebnija od posebnih. Njena predavanja imala su dramaturgiju, za koju sam uvjeren da ju nije pripremala svjesno, nego ju je imala u sebi, osjećala ju je instiktivno. Svako njeno predavanje bilo je kao film, s uvodom, zapletom, kulminacijom, raspletom i zaključkom. Od Marine sam naučio koliko prošlost može biti uzbudljiva. Ta spoznaja odredila je tijek mog kasnijeg profesionalnog života.

Završio sam fakultet i, spletom sretnih okolnosti, zaposlio se na Hrvatskoj radioteleviziji. Počeo sam raditi dokumentarne filmove, uvijek s temama iz prošlosti. Kako se u svakom poslu čovjek prvo mora dokazati u skromnim uvjetima, tako su i moji prvi filmovi bili produkcijski skromna djela. No, priznajem da sam od početka sanjario o nečemu većem, nečemu čemu sam od prvih trenutaka znao ime. O nečemu što mi se rodilo u glavi upravo na Marininim predavanjima, jer njihovi najpamtljiviji trenuci bili su baš oni u kojima je, nama neznačicama, razbijala mitove. Primjerice, na njenim predavanjima

sam saznao da Rim nije pravo ime toga grada, da je postojalo njegovo tajno ime. Zadržljivo sam upijao njene priče o evokaciji, drevnom obredu prizivanja božanstva-zaštitnika nekog grada i njegovu „nagovaranju“ da taj svoj grad napusti kako bi ga Rimljani mogli osvojiti. Potaknut takvim pričama, sanjario sam o seriji koja bi razbila mitove o onim rimskim carevima koje je „službena“ povijest proglasila ludima. Godinama radeći dokumentarne filmiće, glumeći skromnost a skrivajući u sebi ovaj drski predumišljaj, uspio sam se, zahvaljujući razumijevanju nekih nadređenih, izboriti za produkcijske uvjete dostojne takve teme, dostojne ludih rimskih careva. Prva osoba koju sam nazvao i sa strahopoštovanjem zamolio za sudjelovanje u seriji bila je Marina. Pristala je. Uz nju, u seriji su kao stručni sugovornici sudjelovali mnogi briljantni stručnjaci za povijest antičkog Rima, ne samo domaći nego i oni s Oxforda, Sorbonne i nekih jakih njemačkih sveučilišta. Marina je, naravno, bila najbolja. Najživopisnija. Najfilmskija. Nikad neću zaboraviti njenu opasku na temu tobožnje Neronove piromanije - nakon što je šeretski zaključila da „danas više nitko ozbiljan ne vjeruje da je Neron zapalio Rim“, osvrnula se na Neronovo sviranje i pjevanje pred prizorom gorućeg Rima. Rekla je, doslovno, sljedeće:

“A to što je, kad mu se već pružila prilika, skladao pjesmu gledajući kako Rim gori - a tko ne bi?”

Potom se glasno i od srca nasmijala. Cijelu tu izjavu, koliko posebnu toliko i tipičnu za nju, tako „marinovsku“, stavio sam u konačnu verziju te epizode. Ostavio sam i to njeno smijanje, koje je svemu dalo posebnu autentičnost i draž. Osobno, to mi je najupečatljiviji i najljepši trenutak cijele serije.

A sad, na kraju, vratimo se na onih 300. Riječ je - a to znaju svi koji su studirali arheologiju u Marininoj eri - o neformalnoj skripti za ispit iz Klasične arheologije. Skripti s tristo pitanja i odgovora, sastavljenoj na osnovu njenih predavanja. Tih „Tristo“ i dan-danas su temelj svih mojih znanja o antici. Kao što su, vjerujem, temelj i svim mojim kolegicama i kolegama koji su imali sreću i privilegij slušati Marinina predavanja. Uz tu neformalnu skriptu, naravno, pročitali smo brdo literature, jer Marinino ogromno znanje podrazumijevalo je i njena velika očekivanja od nas studenata. Ali niti jedna knjiga nikad neće nadmašiti moć i učinak tih „Tristo“.

Moj usmeni ispit iz Klasične arheologije trajao je dva i pol sata. Marina me je nemilosrdno izrešetala. S ponosom ističem da sam dobio ocjenu „odličan“. A petica od Marine ima posebnu vrijednost. Jer dobiti ono najbolje od one najbolje velika je privilegija.